

ISSN: 2146-1961

Özensoy, A. U. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Sinemanın Kullanımı, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(45), 489-509.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.2962>

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİMİNDE SİNEMANIN KULLANIMI

Ahmet Utku ÖZENSOY

Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş, Türkiye, autkum@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-6604-5920

Gönderim tarihi: 04.05.2021

Kabul tarihi: 15.008.2021

Yayım tarihi: 07.09.2021

Öz

Sosyal bilimlerle ilgili sinema filmlerinin sosyal bilgilerin disiplinlerarası mantığının kavranmasını ve sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin ayrıntılı şekilde öğrenilmesine olumlu etki yapacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacı sosyal bilgiler disiplinleriyle ilgili filmlerin sosyal bilgiler öğretimine nasıl katkı sağladığını ortaya çıkarmaktır. Bunun yanında sinema filmlerinin sosyal bilgilerde değer ve beceri öğretimindeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerden tarih, psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, coğrafya, hukuk, felsefe, arkeoloji, antropoloji ve ekonomi alanlarındaki filmler ele alınmış, izlenmiş, değerlendirilmiş, yorumlanmış, sosyal bilgiler disiplinleriyle ve sosyal bilgilerle ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Bölümünde öğrenim gören 14 öğretmen adayı oluşturmuştur ve araştırma 2020-2021 Bahar Dönemi'nde 10 hafta yürütülmüştür. Veriler yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiş ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmada sinemanın sosyal bilgiler öğretiminde önemli ve etkili olduğu, bilgilerin kalıcı şekilde öğrenilmesini sağladığı, dersi eğlenceli ve ilgi çekici hâle getirdiği, farklı bakış açıları ve yorumlama gücü kazandırdığı, derinlemesine öğrenmeyi sağladığı bulguları elde edilmiştir. Bunun yanında sinemanın sosyal bilgileri oluşturan disiplinler hakkında bilgi edinmeye, sosyal bilgilerin disiplinlerarası mantık çerçevesinde kavranılmasına, bilgilerin derinlemesine öğrenilmesine katkı sağladığı, sosyal bilgilerde beceri ve değer öğretimini olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sinemayla öğretime daha fazla yer verilmesi, sosyal bilgilerde değer ve beceri öğretiminde sinemadan yararlanılması gibi önerilere yer verilmiştir. Bunun yanında sosyal bilgilerde sinemadan yararlanma ile ilgili etkinlik örneklerinin hazırlanması, bu etkinliklerden eğitimcilerin yararlanmalarının sağlanması, sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak filmlerin telif haklarının satın alınması ve bu filmlerin eğitimcilerin hizmetine sunulması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretim, sosyal bilgiler öğretimi, sinema, film.

THE USE OF CINEMA IN THE TEACHING OF SOCIAL STUDIES COURSE

ABSTRACT

It is thought that movies about social sciences will have a positive effect on understanding the interdisciplinary logic of social studies and to learning the disciplines that make up social studies in detail. The aim of the research is to reveal how movies related to social studies disciplines contribute to social studies teaching. In addition, it has been tried to reveal the place of movies in teaching values and skills in social studies. For this purpose, films in the fields of history, psychology, sociology, social psychology, geography, law, philosophy, archaeology, anthropology, and economics, which are among the disciplines that make up social studies, were discussed, watched, evaluated, interpreted, and their relationship with social studies disciplines and social studies were investigated. Case study, one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group of the research consisted of 14 pre-service teachers studying at Muş Alparslan University, Education Faculty, Department of Social Studies, and the research was carried out for 10 weeks in the 2020-2021 Spring Term. The data were obtained with a structured interview form and assayed with content analysis. In the research, the findings were obtained that cinema is important and effective in teaching social studies, provides permanent learning of information, makes the lesson fun and interesting, provides different perspectives and interpretation power, and provides in-depth learning. In addition, it has been concluded that cinema contributes to obtaining information about the disciplines that make up social studies, to comprehend social studies within the framework of interdisciplinary logic, to learn information in depth, and to positively affect skill and value teaching in social studies. In the research, suggestions such as giving more place to teaching with cinema in Social Studies Curriculum and social studies textbooks, making use of cinema in teaching values and skills in social studies were included. In addition, suggestions were made such as preparing examples of activities related to benefiting from cinema in social studies, enabling educators to benefit from these activities, purchasing the copyrights of the films to be used in social studies teaching and presenting these films to the service of educators.

Keywords: Social studies, teaching, social studies teaching, cinema, film.

GİRİŞ

Sanayi Devrimi'yle birlikte kol gücü yerine makine gücüyle üretim yapılmaya başlanması dünya tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Sanayi Devrimi'nin yaşandığı yerlerde üretimde o zamana kadar görülmemiş şekilde artışlar görüldü. Sanayi üretiminin yanında ulaşımda ve tarımda köklü değişimler yaşandı. Endüstri 2.0 ile elektriğin üretimde kullanılması sanayide ve iletişimde önemli atılımları beraberinde getirdi. Endüstri 3.0 ile bilgisayarların ve Endüstri 4.0 ile yapay zekânın üretim teknolojilerinde kullanılmasıyla sanayi, ulaşım, iletişim başta olmak üzere ekonominin her alanında gelişmeler sağlandı. Günümüzde Endüstri 5.0 (Toplum 5.0) ile yapay zekâ ve teknolojinin toplumun ihtiyaçları için değerlendirildiği, yapay zekâ ve insan ilişkilerinin verimli bir şekilde kurulduğu, kalkınmayı ve gelişmeyi amaçlayan bir dönemi ifade etmektedir.

Ekonomik, bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan bu gelişmeler siyasal, sosyal, kültürel alanda değişimlere yol açtı. Bu değişimler arasında şehirleşmenin artması, ulus devletlerin ve demokrasilerin tarih sahnesine çıkması, tarımda çalışan nüfusun azalması, kırdan kente ve ülkeler arasında yoğun göçün yaşanması gelmektedir. Bunun yanında sanayi alanında işçi ve mühendis, hizmet alanında banka, sigorta, eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim gibi alanlarda birçok farklı meslek ortaya çıktı. Ayrıca el emeğine dayanan geleneksel mesleklerin önemi azaldı.

Siyasal, sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan bu gelişmeler Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. Yüzyılın son çeyreğinde sosyal bilgiler dersinin ortaya çıkmasında etkili oldu. Ortak bir vatandaşlık kültürü oluşturmayı ve bu vatandaşlık kültürünü sonraki kuşaklara aktarmayı amaçlayan sosyal bilgiler zamanla yansıtıcı düşünme ve sosyal bilimler için sosyal bilgiler anlayışlarıyla zenginleşti (Kabapınar, 2007; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Öztürk, 2015). Günümüzde sosyal bilgiler etkin vatandaşlık becerilerini kazandırma, sosyal problemleri çözüm yolları bulma ve karar verme, eleştirel ve yenilikçi düşünme, sosyal bilimcilerin mantığıyla düşünme gibi modern insanın ihtiyaç duyduğu unsurları sahiptir.

Geçmişten günümüze sosyal bilgilerin birçok tanımı yapılmıştır. Tanımlarda eleştirel düşünme, yenilikçi düşünme, problem çözme, karar verme gibi becerilerin (Barth, 1991; National Council for the Social Studies [NCSS], 1992; Erden, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997; Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2005; Kabapınar, 2007; Doğanay, 2008; Safran, 2011; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Öztürk, 2015; TTKB, 2018), etkin vatandaşlık becerilerinin kazandırılması (Barth, 1991; NCSS, 1992; Barth ve Demirtaş, 1997; TTKB, 2005; Kabapınar, 2007; Safran, 2011; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Öztürk, 2015; TTKB, 2018) gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır.

Sosyal bilgilerin tarih, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, ekonomi, sosyal psikoloji, arkeoloji, felsefe, hukuk, psikoloji gibi farklı disiplinlerden oluşan disiplinlerarası yapısı birçok çalışmada vurgulanmıştır (Bruner, 1960; Barth, 1991; NCSS, 1992; Martorella, 1996; Savage ve Armstrong, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997; TTKB, 2005; Sönmez, 2005; Sunal ve Haas, 2005; Ata, 2006; Kabapınar, 2007; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Ross, Mathison ve Vinson, 2014; Öztürk, 2015; Zarrillo, 2016; TTKB, 2018; Parker, 2018; Bektaş, 2019). Ayrıca NCSS (1992) sosyal bilgilerin matematik, beşerî ve doğa bilimlerinden elde ettiği bilgileri kendine mal ettiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra sosyal bilimlerden elde edilen bilgilerin ve ilkelerin öğrencilere öğretilmesi; öğrencilerin

etkinlikleri sosyal bilimcilerin çalışma prensiplerine paralel olarak yapmaları gerektiği vurgulanmıştır (Bruner, 1960; NCSS, 1992; Martorella, 1996; Savage ve Armstrong, 1996; Barth ve Demirtaş, 1997; TTKB, 2005; Barr, Barth ve Shermis, 2013; Ross, Mathison ve Vinson, 2014; Zarrillo, 2016; TTKB, 2018). Bu anlayış sosyal bilgilerin geçmişten günümüze üç temel yaklaşımından biri olan “sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” anlayışıyla uyumludur. Bundan dolayı sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimlerin, sosyal bilgiler temelinde olmak üzere ayrı ayrı ele alınıp incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece hem sosyal bilgilerin disiplinlerarası mantığı daha iyi kavranacak hem sosyal bilgileri oluşturan disiplinler ayrıntılı öğrenilecek hem de öğrenciler sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımına uygun olarak sosyal bilimcilerin çalışma sistematiğini yakından tanıyacaklardır. Sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin kavranmasında sosyal bilimleri oluşturan disiplinlerle ilgili farklı sinema filmlerinin bu amaçlara hizmet edeceği düşünülmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (2018:9) programı uygularken uygun kazanımların “resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro” ile sinema ürünleriyle desteklenmesi önerilmiştir.

Lumiere Kardeşlerin 1895 yılında Fransa’nın başkenti Paris’te yaptıkları ilk sinema gösteriminden itibaren sinema, sosyal hayatta önemi sürekli artan bir unsur olmuştur. Sinema gerek kurgusal gerekse de belgesel olarak sinema eğlence, haber alma gibi işlevlerinin yanı sıra eğitim amaçlı kullanılmıştır. *Sinema filmlerinden, 19. yüzyılın sonlarından itibaren sosyal ve kültür-tarih aktarıcılığı amaçlarıyla yararlanılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşı’nda filmlerin askerî eğitimde sağladığı yararlılıklar, sinemanın eğitim boyutuna dikkatleri çekmiştir. Amerika’da ve Avrupa’da sinema filmi araştırma heyetleri kurulmuş, projeler yapılmış, filmlerin yararlılıkları ve sınırlılıkları tespit edilmiştir (Yakar, 2013: 21).* Yakar’a (2013) göre Türkiye’de Birinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği 1916 yılında orduda askerî eğitim amaçlı olarak filmlerden yararlanılmıştır. 1950’li yıllarla birlikte sinema, okullardaki öğretimde kullanılan dikkat çeken bir yöntem olmuştur. 1951 yılında Öğretici Film Merkezi kurulmuş, 1960 yılından itibaren bu merkezde filmler üretmeye ve seslendirmeye başlanmıştır.

Burkowski ve Alvarino’ya göre (2000) öğrenciler İnternet, televizyon ve filmler aracılığıyla hem bilgi edinilir hem de eğlenir. Günümüzde öğrenciler televizyon ve sinema gibi ortamlar aracılığıyla bilgi edinmeye alışmışlardır. Her ne kadar kitaplar ve metinler öğrenmede gerekli olsa da öğretmenler yeni görsel uyarılara dikkat etmelidir. Öğrenciler günlük yaşamlarında sinemaya aşinadır. Film kullanımı, öğrenciyi tanıdık bir arenada sinemaya yerleştirerek öğrenim ortamını geliştirebilir. Briley’e (2007) göre gençler, sadece filmlerde veya televizyonda değil, bilgisayar ekranlarında, taşınabilir tabletlerde ve akıllı telefonlarda da geçmişin görsel temsilcilerini izleyebiliyor. Birçok öğrenci ve insan geçmiş hakkındaki “bildiklerini” ne ders kitaplarından ya da öğretmenlerden değil, filmlerden kazanmaktadır.

Filmle öğretim, güçlü ve anlamlı bir öğretim metodolojisidir. Film duyguları uyandırır ve etkili bir iletişimci olarak hareket edebilir. 21. yüzyılda film ve diğer medya, öğrencilerin günlük yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Ortalama olarak, bir genç neredeyse dört saati film ve televizyona ayrılan medyayı kullanarak günde yedi saatten fazla zaman harcar. İsteğe bağlı videolar, Google TV ve Netflix gibi web siteleri aracılığıyla film akışı, film ve televizyona sınırsız erişim sağlar ve ortamın öğrenciler için kullanılabilirliğini artırır. Film ve

televizyonun anında kullanılabilirliği ile gençlerin neden bu medyaya bu kadar çok zaman ayırdığını anlamak kolaydır (Russell, 2012: 157).

Sinema filmlerinin çok etkin bir eğitim aracı olması sanat ve teknolojinin güçlerinden kaynaklanmaktadır. En derin kapsamlı, karmaşık ve yoğun bilgiler rahatlıkla çok geniş kitlelere ulaştırılabilmektedir. Karmaşık konseptlerin anlaşılmasının yanı sıra, bunlardan çok daha önemli olan tutum ve davranış bilgileri aktarılabilmekte ve kabul edilecek tarzlarda davranış modelleri yaratılabilmektedir. Sinema filmi aracı, herhangi bir eğitim modelinde belirlenmiş amaçlar doğrultusunda özel olarak yapılandırılarak rahatlıkla kullanılabilir. Bu özellikler nedeniyle belirli amaçlar için hazırlanmış sinema filmleri giderek klasik ders kitaplarının yerini almaktadır (Birkök, 2008: 10).

İngilizce altyazılı yabancı filmler kullanmak, öğrencileri çeşitli sosyal bilgiler temaları hakkında okumaya ve bilgi toplamaya teşvik eder. Altyazılı yabancı filmler, okuma ve sosyal bilgiler müfredatını tamamlamaya hizmet eder (Holmes, Russell ve Movitz, 2007). Öğrencilerin öğrenme materyaline olan ilgilerini toplamaya yardımcı olarak etkili öğrenmeyi sağlamak için kullanılacak alternatif öğretim araçları arasında film kullanımı oldukça önemli bir yere sahiptir (Derelioğlu ve Şar, 2010: 2017).

Film, sınıf için anlamlı bir tamamlayıcı olma gücüne sahip olduğundan benzersiz bir öğretim aracıdır. Öğrencilere filmleri eleştirel olarak incelemeyi ve analiz etmeyi öğretmek, onların pasif bilgi alıcılarından sinemadan gelen anlamı yorumlayabilen sorumlu tüketicilere dönüşmelerini sağlayacaktır. Film sınıfa dâhil etmek, öğrencilerin filmleri eleştirel olarak analiz etmelerine ve yorumlamalarına izin vererek etkin vatandaşlığa hizmet eder. Ayrıca bu uygulama, öğrencilerin karar alma becerilerini geliştirir, değerlerinin ve inançlarının ahlaki olarak yansımaları sağlar. Değerler ve karar verme konusunda gelişmiş bir anlayışa sahip olmak, öğrencilerin bu kadar çeşitlilik gösteren ve sürekli değişen bir toplumda etkin vatandaş olmanın ne anlama geldiği hakkında derinlemesine düşüncelerini sağlayacaktır (Russell ve Waters, 2007: 22).

Filmler, öğrencilerin gerçek ve hayali dünyayı, başkalarının dünyalarını anlamalarına ve onlara girmelerine yardımcı olabilecek bir araçtır. Aynı zamanda filmler, onları izleyerek hayatı anlamalarına, gördükleri hakkında eleştirel tüketiciler hâline gelmelerine, izledikleri filmi değerlendirme ve analiz etme becerisi kazanmalarına ve filmin temalarıyla toplumsal sorunları keşfetmelerine olanak sağlar. Öte yandan filmler öğrencilerin günlük yaşamlarına çok aşina oldukları için ders materyali olarak kullanılmaları öğrenme ortamlarını zenginleştiren bir araçtır (İçen ve Tuncel, 2019: 230). İçen ve Tuncel (2019) filmlerin kullanımının sosyal bilgiler eğitiminde kazanım, beceri ve değerlerinin kazandırılmasında etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Marcus, Metzger, Paxton ve Stoddard'a (2018) göre filmler tartışmalı konuları araştırmada ve tarihsel empatiyi ve eleştirel düşünme becerisini geliştirmede, demokratik vatandaşlık için gerekli araçları sağlamada etkilidir. Kurtdede Fidan (2009) değer öğretiminde sinema filmi, TV filmi ve tiyatroyun önemini vurgulamıştır. Jones (2017) sosyal bilgiler dersinde filmlerin kullanılmasının öğrencilerin bilişsel öğrenmelerini arttırdığını, anlamlı öğrendiklerini, etkin vatandaş olmalarına yardımcı olduğunu vurgulamıştır.

Kaya ve Çengelci'ye (2011) göre filmler tarih ve coğrafya konularının öğrenilmesini kolaylaştırdığı gibi öğrenmenin kalıcı olmasına yardımcı olur; öğrenmeyi zevkli hâle getirir. Bunun yanında öğrencilerin yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve yorumlama becerilerini geliştirmelerini sağlar. Ayrıca filmler aşk, dostluk, bağımsızlık, kültürel değerler, millî değerler, iş birliği ve dayanışma, barış, demokrasi, özgürlük ve duyarlılık gibi değerleri öğrenmede önemli bir rol oynar.

Sinema sosyal bilgilerin yanında sosyoloji öğretiminde etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Filmle sosyoloji dersini yürütmek, öğrencilere sahaya çıkma deneyimini yaşatmaktadır. Derslerin monotonluğu kırılarak öğrencilerin ilgisi ayakta tutulmakta ve derse olan katılım artmaktadır. Eleştirel düşünce gelişmekte, kavram ve kuramların eylemde görülerek zihinde daha kalıcı hâle gelmesi sağlanmaktadır. Filmlerin öğrencileri duygusal, duygusal ve entelektüel açıdan etkileyebilme gücü vardır. Öğrenciler filmleri izleme yoluna giderek onlara karmaşık ve soyut gelen kavramları, görsel ve işitsel destek alarak daha iyi anlayabilmektedirler (Çayıroğlu, 2014: 119).

Öztaş'a (2015) göre filmler sınıf ortamına getirilmesi mümkün olmayan araç ve gereçlerin, mekânların, olay ve olguların gösterimini sağlar, tarihî olayları ve soyut kavramları somutlaştırır, öğrenmeyi pekiştirir ve değerlerin aktarılmasında olumlu katkı yapar. Bunun yanında öğrencilere üst düzey düşünme becerileri kazandırır, araştırma duygusunu geliştirir, tarihle ilgili peşin fikirlerin ortadan kaldırılmasını sağlar, konulara ait parça parça olan bilgilerin birleştirilmesini katkı sunar, olayların geçtiği dönemin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının daha kolay anlaşılmasını sağlar, tarihsel empati becerisini kazandırır.

Demircioğlu'na (2007) göre tarih konularının işlenmesinde geçmişin bugüne getirilerek derslerin basit, ilginç ve anlaşılır biçimde öğretilmesini sağlayacak ortamlar düzenlenmelidir. Filmler, geçmişin bugüne getirilmesinde ve tarihin ilginç ve anlaşılır kılınmasında yardımcı olur. Özellikle 20. yüzyıl olaylarının geçtiği dönemde çekilen veya daha sonradan çekimi yapılan filmler aracılığıyla geçmişe ait pek çok konuyu görsel ve işitsel olarak günümüze getirmek mümkündür.

Okullarda tarihî filmleri ve TV dizilerini kullanmak etkili öğrenmeyi gerçekleştireceği gibi öğrenci başarısına da katkıda bulunacaktır. Tarih dersi sıkıcı ve monoton ders olmaktan çıkacak öğrencilerin dikkatini daha fazla çekecektir. Böylece tarih dersi de tarih öğretimi de zevkli hâle gelecektir. Tarihî filmler ve TV dizileri öğrencilerin tarih konularına olan ilgisini artırmakta, öğrencilerin geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kurmasına yardımcı olmaktadır. Öğrenciler tarihe dair bilinmeyenleri öğrenmede filmlerin faydalı bir materyal olduğunu düşünmektedirler (Çoban, 2011: 70).

Tarih konularının öğretiminde öğrencilerin tarihî filmlerin kullanımı ile gerçekleştirilen öğrenme sürecine yönelik olumlu bir görüşe sahip olduklarına ulaşılmıştır. Öğrenciler, tarihsel sürece ilişkin bilgi sahibi olmanın yanında tarihsel empati yaparak o dönemde yaşanan zorlukları görmüşlerdir (Savaş ve Arslan, 2014:129). Öztaş (2008) yaptığı çalışmada tarih öğretiminde film kullanımının öğrenci başarısını manidar bir şekilde arttırdığını bulmuştur.

Özensoy (2019) insan hakları ve demokrasi konularının öğretiminde sinemadan yararlanılmasının bilişsel ve duyuşsal konuları kalıcı bir şekilde öğrenilebileceğine neden olduğunu bulgulamıştır. Bunun yanı sıra sinemanın eşitlik, özgürlük, barış, adalet, saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, demokratik tutum, yardımseverlik, empati gibi değerlerin öğretiminde etkili şekilde kullanılabilmesine ulaşılmıştır. Bektaş-Öztaşkın (2013) sosyal bilgiler derslerinde belgesel film kullanımının hem akademik başarıyı hem de bilinçli farkındalık düzeylerine manidar bir şekilde arttırdığını ortaya çıkarmıştır.

Yakar'a (2013: 32) göre sinema filmlerinin işlevsel olarak daha yaygın ve etkili biçimde kullanılabilmesi ve filmlerin seyredilebilmesi için okullarda gerekli teknolojinin bulunması, müfredata uygun filmlerin satın alınmış veya temin edilmiş, gerektiğinde kullanılmak üzere arşivlenmiş ve korunmuş, öğretmen eğitiminin tamamlanmış olması gerekmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sosyal bilim disiplinleriyle ilgili filmlerin sosyal bilgiler öğretimine nasıl katkı sağladığını ortaya koymaktır. Bunun yanında araştırmada sosyal bilgiler öğretiminde sinemanın değer ve beceri öğretimdeki yeri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca daha etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için sinemadan nasıl yararlanılabileceği ve bu süreçte yaşanabilecek sorunlar ortaya konulmuştur.

Bu amaçla tarih, sosyal psikoloji, coğrafya, psikoloji, hukuk, felsefe, siyaset, insan hakları, bilim, antropoloji ve ekonomi alanlarındaki filmler ele alınmış, izlenmiş, değerlendirilmiş, yorumlanmış, sosyal bilim disiplinleriyle ve sosyal bilgilerle ilişkisi araştırılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel bir araştırma yöntemi kullanılmış ve bu yöntemin durum çalışması tercih edilmiştir. Akar'a (2017) göre durum çalışması bireyi ya da grubu kontrol etmeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir. Veriler görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme tekniği, kişi ya da kişilerin görüşmeyi yapan kişi tarafından sorulan sorular karşısında kendi davranış, düşünce ve hisleri doğrultusunda sunmuş olduğu bilgileri toplamaya yarayan nitel veri toplama yöntemidir (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007: 27).

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılı Bahar Dönemi'nde Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretimi Bölümünde Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar dersini alan 46 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Süreç sonunda 14 öğretmen adayıyla görüşme yapılmıştır. Öğretmen adaylarının 8'i kadın, 6'sı erkektir. Diğer 32 öğretmen adayından yeterli veri gelmediğinden dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırma Süreci

Araştırma Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2020-2021 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Dönemi'nde 10 hafta yürütülmüştür. Sürecin aşamaları aşağıda verilmiştir:

I. İlk hafta sosyal bilgileri oluşturan tarih, sosyal psikoloji, sosyoloji, psikoloji, felsefe, coğrafya, antropoloji, arkeoloji, hukuk, insan hakları, siyaset, ekonomi disiplinleriyle ilgili filmler tanıtılmıştır.

Filmlerle İlgili Kısa Bilgiler

Cennetin Krallığı (Kingdom of Heaven), 12. Yüzyılda Haçlıların elinde olan Kudüs'ün Müslümanlar tarafından geri alınmasını anlatan tarihî bir filmidir. Çöküş (Der Untergang) filminde Nazi Almanyasının ve Berlin'in 2. Dünya Savaşı sonunda düşüşü Adolf Hitler'in ekseninde anlatılır. Deney (The Experiment), gardiyan ve tutuklu rollerindeki iki grubun hapisane koşullarında bir deneye katılması ve bir süre sonra olayların kontrolsüz bir şekilde gelişmesini konu edinir. Truman Show, Truman isminde bir kişinin sürekli canlı yayın yapılan gerçek sandığı sanal bir stüdyoda yaşamasına odaklanır. Guguk Kuşu (One Flew Over the Cuckoo's Nest), bir mahkûmun psikolojik rahatsız olduğu numarasıyla girdiği bir akıl hastanesinde yaşadıklarını konu alır. Gülün Adı (The Name of the Rose), 14. Yüzyılda İtalya'da bir manastırda cinayetler işlenmesini ve bilgili aynı zamanda zeki bir rahibin olayları çözmesini konu alan bir filmidir. Dersu Uzala, Sibiryada askerî bir araştırma birliğinin komutanıyla Dersu Uzala isminde rehberlik yapan bir avcının ilişkilerine odaklanan filmidir. Agora filminde 5. Yüzyılda yaşayan kadın bilim insanı Hypatia'nın sonu trajik bir ölümlerle biten hayatı İskenderiye Kütüphanesi merkezinde anlatılır. Çöl Kraliçesi, I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında arkeolog, gezgin ve casus Gertrude Bell'in Ortadoğuda yaptıklarını konu alır. 12 Öfkeli Adam (12 Angry Men) filmi ABD'de bir mahkemede 1 jüri üyesinin eleştirel düşünme ve makul şüphe temelinde diğer 11 jüri üyesini ikna etmesi hakkındadır. Modern Zamanlar (Modern Times) ABD'de ekonomik sıkıntıların hüküm sürdüğü 1930'larda işsizlik, yabancılaşma ve sosyal sorunlara değinen bir filmidir.

Bütün filmlerle ilgili bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir. Araştırma sürecinde tabloda italik ile verilen filmler ele alınmış, izlenmiş, değerlendirilmiş, yorumlanmış, sosyal bilim disiplinleriyle ve sosyal bilgilerle ilişkisi ortaya konmuştur. Diğer filmler ile ilgili ise sadece bilgi verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilim Disiplinleriyle İlgili Filmler ve Yönetmenleri

Hafta	Sosyal Bilim Disiplinleri	Gösterim Yılı	Filmin İsmi	Yönetmen
1	Tarih	2005	<i>Cennetin Krallığı</i>	<i>Ridley Scott</i>
		2004	Çöküş	Oliver Hirschbiegel
		2006	Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?	Ezel Akay
2	Sosyal Psikoloji	2010	<i>Deney</i>	Paul Scheuring
		1988	Çingeneler Zamanı	Emir Kustirica
		2006	Babil	Alejandro Gonzalez
3	Sosyoloji	1998	<i>Truman Show</i>	<i>Peter Wier</i>
		1999	Dövüş Kulübü	David Fincher
		2019	Joker	Todd Phillips
4	Psikoloji	1975	<i>Guguk Kuşu</i>	<i>Milos Forman</i>
		2011	Bir Zamanlar Anadolu'da	Nuri Bilge Ceylan
		1988	Yağmur Adam	Barry Levinson
5	Felsefe	1986	<i>Gülün Adı</i>	<i>Jean-Jacques Annaud</i>

		1950	Roshomon	Akira Kurosawa
		2001	Donny Darko	Richard Kelly
6	Coğrafya	1975	<i>Dersu Uzala</i>	<i>Akira Kurosawa</i>
		1972	Jeremiah Johnson	Sydney Pollack
		1992	1492: Cennetin Keşfi	Ridley Scott
		2009	<i>Agora</i>	<i>Alejandro Amenabar</i>
7	Antropoloji	1992	Baraka	Ron Fricke
		1981	Ateş Savaşı	Jean-Jacques Annaud
		2015	<i>Çöl Kraliçesi</i>	<i>Werner Herzog</i>
8	Arkeoloji	2012	Cradle of the Gods	Tim Conrad
		1981	Indiana Jones: Kutsal Hazine Avcıları	Steven Spielberg
		1957	<i>12 Öfkeli Adam</i>	<i>Sidney Lumet</i>
9	Hukuk	1988	Mississippi Burning	Alan Parker
		1993	Babam için	<u>Jim</u> Sheridan
		1936	<i>Modern Zamanlar</i>	<i>Charlie Chaplin</i>
10	Ekonomi	2001	Akıl Oyunları	Ron Howard
		2010	Sosyal Ağ	David Fincher

Tablo 1’de 10 sosyal bilim disipliniyle ilgili 30 film ismi ve yönetmeni görülmektedir. Her film bir sosyal bilim disiplini altında verilmiştir. Bununla birlikte filmler birden fazla sosyal bilim dalıyla ilişkilidir. Örneğin Werner Herzog’un yönettiği *Çöl Kraliçesi* filmi arkeoloji disipliniyle ilişkilendirilmesine rağmen bu film aynı zamanda tarih, coğrafya, siyaset ve antropoloji ile bağlantılıdır. Jean-Jacques Annaud’un yönettiği *Gülün Adı* filmi ise felsefenin yanında tarih, siyaset, ekonomi ile ilişkili olduğu ifade edilebilir. Bundan dolayı filmlerin sosyal bilim disiplinleriyle ilişkilendirilmesinde en fazla ilgili olduğu alan tercih edilmiştir.

II. Covid 19 nedeniyle süreç uzaktan yürütülmüştür. Her hafta Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar dersinden önce yarım saat filmler ele alınmıştır. Öğretmen adaylarına bir hafta önce ilgili disiplin ve sinema filmleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Öğretmen adaylarının o hafta filmi izleyerek gelmeleri sağlanmıştır.

III. Derste filmin geniş özeti ve önemli yerleri izlenmiştir. Zaman zaman bazı bölümlerde film durdurulmuş ve üzerine görüşülmüştür. Filmin sosyal bilgiler ile ilgili ilişkisi ortaya konmuştur. Öğretmen adayları filmle ilgili görüş ve düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Filmler eleştirel bir gözle değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

IV. Öğrenciler filmlerle ilgili görüş, düşünce, yorum, değerlendirme ve sosyal bilgilerle ilişkisini yazılı olarak ortaya koymuşlardır. Öğretmen adaylarından veri toplamadan önce görüşlerinin bir araştırmada kullanılacağı belirtilmiş ve izin alınmıştır. Görüş bildirme, tamamen gönüllülük esasına göre yapılmıştır.

V. 10. Hafta sonunda 14 öğretmen adayıyla sosyal bilgiler dersinde sinemanın kullanımıyla ilgili görüşme yapılmıştır.

Kullanılan Ölçme Aracı

Araştırmada ölçme aracı olarak yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan bu form kullanılarak toplanmıştır. Formu hazırlamadan önce sosyal bilgiler ve sinema ile ilgili

literatür taranmıştır. Ardından form hazırlanmış ve sosyal bilgiler alanında iki uzmanın formu incelenmesi sağlanmıştır. Uzmanlara inceletildikten sonra beş öğretmen adayına ön uygulama yapılmıştır.

Ön uygulamada görüşmede geçen süre, sorulara verilen cevaplar gibi hususlara dikkat edilmiştir. Bütün bu süreçlerden sonra yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir. Yapılandırılmış görüşme formunda 7 soru ile katılımcıların cinsiyetleri yer almıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretiminde sinemadan nasıl yararlandınız?
2. İzlediğiniz filmlerin size katkıları neler oldu?
3. Sosyal bilgiler disiplinleri (tarih, coğrafya, sosyoloji, sosyal psikoloji, psikoloji vb.) ile izlediğiniz filmlerin bağlantısı nelerdir?
4. Hangi değerlerin öğretiminde sinemadan yararlanılabilir?
5. Hangi becerilerin öğretiminde sinemadan yararlanılabilir?
6. Daha etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için sinemadan nasıl yararlanılabilir? Bu konuda önerileriniz nelerdir?
7. Sosyal bilgiler öğretiminde sinemadan yararlanmanın oluşturduğu sorunlar oldu mu? Varsa açıklayınız.

Araştırmanın verileri Haziran 2021'de toplanmıştır. Muş'ta olmadıklarından dolayı öğretmen adayları görüşme formundaki soruları yazılı olarak doldurmuşlar ve e-posta ile göndermişlerdir.

Araştırma başlamadan önce Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 28.01.2021 tarihli ve 3 sayılı toplantısında alınan 25 numaralı kararı ile Etik Kurul İzni alınmıştır.

Kullanılan İstatistikî Analiz

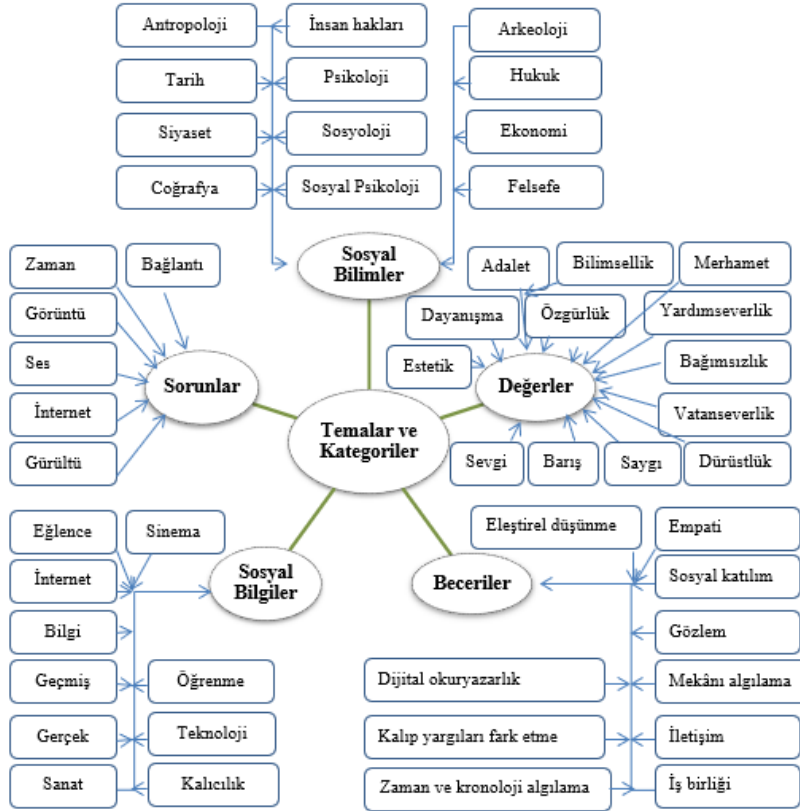
Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi ile analiz edilmiştir. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2014) içerik analizinin metindeki tekrarlanan sözcüklerin bazı kurallara göre kodlaması ve kategoriler oluşturulmasına dayanan sistematik bir teknik olduğunu ifade etmişlerdir. İçerik analizinde temel amaç, birbirine benzeyen verileri belirli kavram ve kategoriler içerisinde birleştirmek ve okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Patton'a (2014) göre içerik analizi, nitel verilerin temel tutarlılığını ve algılanmasını amaçlayan bir yöntemdir. Bu çalışmada öğretmen adaylarının görüşleri temalara ve kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler sayısallaştırılmış; yüzde ve frekanslarla ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının görüş ve düşünceleri özetlenmiş, yorumlanmış ve zaman zaman doğrudan alıntılarla verilmiştir. Bu işlemlerin yapılmasında Office programlarından Word ve Excell kullanılmıştır.

Öğretmen adayları, her birinin katılımcı olduğu göz önüne alınarak K1, K2, ..., K14 şeklinde kodlar verilerek isimlendirilmiştir. Öğretmen adaylarından yapılan doğrudan alıntılar bu kodlara göre verilmiştir.

BULGULAR

Analiz sonuçlarına göre sosyal bilimler, beceriler, sosyal bilgiler, değerler ve sorunlar olmak üzere 5 tema belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Temalar ve Kategoriler

Sosyal Bilimler

Sosyal bilimler temasında 12 kategori oluşmuştur. Bu kategorilerin frekansları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilimler Temasının Kategorileri, Frekansları ve Yüzdeleri 73

Tema	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Sosyal Bilimler	Tarih	13	17,8
	Coğrafya	10	13,7
	Siyaset	9	12,3
	Sosyal psikoloji	7	9,6
	Antropoloji	6	8,2
	Psikoloji	6	8,2
	İnsan hakları	5	6,9
	Ekonomi	5	6,9
	Sosyoloji	4	5,5
	Hukuk	3	4,1
	Arkeoloji	3	4,1
	Felsefe	2	2,7

Tablo 2’de sosyal bilimler teması altında 12 kategori oluştuğu görülmektedir. Öğretmen adayları tarih (13), coğrafya (10), siyaset (9), sosyal psikoloji (7) ve antropoloji (6) kategorilerini en sık dile getirmişlerdir. Bu kategorilerden yola çıkılarak öğretmen adaylarının bu kavramlarla sosyal bilimler arasında daha yoğun bir bağlantı kurdukları söylenebilir.

Öğretmen adayları sosyal bilgilerin sosyal bilim disiplinlerinin disiplinlerarası bir mantıkla bir araya geldiğinin farkında olarak bütün disiplinlerle ilgili film izlediklerini belirtmişlerdir. Bu disiplinlerden en akılda kalanları tarih, coğrafya ve siyaset olmuştur. Bu durum katılımcılardan biri olan K4 tarafından “Bunu bir örnek üzerinden anlatacak olursak izlediğim Agora filminde antropoloji, coğrafya ve sosyoloji disiplinleriyle ilişkisi vardı.” şeklinde ifade edilmiştir. Öğretmen adayları sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerle ilgili film izlediklerini, bu şekilde disiplinlerle ilgili bilgi edindiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında filmlerle sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin daha kalıcı bir şekilde öğrenilebileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının doğrudan ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K1 İzlediğim filmlerde birçoğu savaş konulu ve din ile alakalı filmler olduğu için geçmişe ait bilgilerin daha inandırıcı bir durumda izlememi sağlayıp tarihî alanlarda görüşlerimin gelişmesine katkı sunmuştur. Bu sinemalar da daha çok sınıf farkı ve toplumlar arası sorunlardan ve ilişkilerden bahsettiği için sosyal ve psikolojilere de değindiğini söyleyebiliriz. Bir film başlı başına geçmişten yararlanıp ve toplumsal sorunları ele aldığı için birçok disiplinden yaralandığını söyleyebiliriz.

K6 Savaşların yapıldığı alanlar coğrafyanın en önemli yapısını oluşturup geçmiş ile ilgili bizlere fikirler sunar. Bunun için tarih, coğrafya, sosyoloji ve toplumsal alanda bizlere bilgi sunduklarını söyleyebilirim.

K10 İzlemiş olduğum Çöküş, Agora, Cennetin Krallığı, Deney gibi filmlerde ortak noktanın sosyoloji olduğunu gördüm. Sosyolojiyi, tarih ve sosyal psikoloji takip etmektedir. Örneğin Çöküş filminde Hitler’in insanlar üzerinde bırakmış olduğu etkiyi ancak ve ancak sosyoloji ile açıklanabilir veya Agora’da ise farklı dinî veya etnik kökenli insanların arasındaki çatışmaları gibi durumları sosyoloji ile açıklanabilir. Tarih, coğrafya, sosyal psikoloji, psikoloji gibi disiplinler bu filmlerde sosyolojiyi oluşturan unsurlar olarak görmekteyim.

Beceriler

Beceriler temasında 10 kategori oluşmuştur. Bu kategorilerin frekansları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Beceriler Temasının Kategorileri, Frekansları ve Yüzdeleri

Tema	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Beceriler	Eleştirel düşünme	10	19,2
	İletişim	7	13,6
	Empati	6	11,5
	Sosyal katılım	6	11,5
	İş birliği	5	9,6
	Kalıp ve ön yargıları fark etme	5	9,6
	Gözlem	5	9,6
	Mekânı algılama	4	7,7
	Zaman ve kronoloji algılama	3	5,8
	Dijital okuryazarlık	1	1,9

Tablo 3'te beceriler teması altında 10 kategori olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları eleştirel düşünme (10), iletişim (7), empati (6), sosyal katılım (6) ve iş birliği, kalıp yargıları fark etme, gözlem (5) kategorilerini en sık dile getirmişlerdir. Bu kategorilerden yola çıkılarak öğretmen adaylarının bu kavramlarla beceriler arasında daha fazla bağlantı kurdukları söylenebilir.

Öğretmen adayları genel olarak sosyal bilgilerle ilgili bütün becerilerin sinema ile öğretilbileceği kanısındadır. Bir öğretmen adayı (K14) bunu "Sinema her beceri öğretimi için kullanılabilir." şeklinde ifade etmiştir. Özellikle eleştirel düşünme, kalıp ve ön yargıları fark etme, iletişim, sosyal katılım, gözlem, empati, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama becerileri ön plana çıkmaktadır. Bazı öğretmen adayları beceri öğretiminin sosyal bilgiler öğretimi açısından çok önemli olduğunu belirterek bu amaçla beceri öğretiminin sinemayla daha etkili yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının doğrudan ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K2 Eleştirel düşünme, kalıp yargı ve önyargıları fark etme, empati gibi beceriler sinemada sıkça kullanılabilir. Öğrencilere eleştirel düşünme, ön yargıları fark etme ve empati gibi becerileri aşılayabilirsek toplum için önemli bir adım atmış oluruz.

K4 Sosyal katılım, gözlem, empati, zaman ve kronoloji algılama ve mekânı algılama gibi becerilerde yararlanılabilir.

K7 Sosyal katılım, gözlem, empati, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama.

K12 İletişim, iş birliği, sosyal katılım, empati, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık vb. becerilerin öğretiminde sinemadan yararlanır.

Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilgiler Öğretimi temasında 10 kategori oluşmuştur. Bu kategorilerin frekansları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Öğretimi Temasının Kategorileri, Frekansları ve Yüzdeleri

Tema	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Sosyal Bilgiler Öğretimi	Öğrenme	14	15,2
	Bilgi	13	14,1
	Sinema	11	12,0
	Kalıcılık	10	10,9
	Eğlence	10	10,9
	İnternet	9	9,8
	Gerçek	8	8,7
	Geçmiş	7	7,6
	Teknoloji	6	6,5
	Sanat	4	4,3

Tablo 4'te sosyal bilgiler öğretimi teması altında 10 kategori olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları öğrenme (10), bilgi (7), sinema (6), kalıcılık (6) ve eğlence (5) kategorilerini en sık dile getirmişlerdir. Bu

kategorilerden yola çıkılarak öğretmen adaylarının bu kavramlarla sosyal bilgiler öğretimi arasında daha fazla bağlantı kurdukları söylenebilir.

Öğretmen adaylarının tamamı sosyal bilgiler açısından sinemanın önemini farklı bakış açılarıyla ortaya koymuşlardır. Özellikle geçmişteki olayların öğrenilmesinde, olaylarla ilgili bilgi edinilmesinde sosyal bilgilerin önemi vurgulanmıştır. Sosyal bilgilerde sinemadan yararlanmanın bilgide kalıcılığı da sağladığı belirtilmiştir. Bir öğretmen adayı (K4) bu durumu “Kolay unutabileceğim dersleri öğrenmek için sinemadan yararlandım.” şeklinde ifade etmiştir.

Bunun yanında öğretmen adayları farklı bakış açıları kazanmada, dersin ilgi çekici hâle getirilmesinde, eleştirel düşünmeyi sağlamada, derinlemesine öğrenmede, yorumlama gücünü kazanmada, etkili öğrenmeyi sağlamada sosyal bilgilerin öneminin altını çizmişlerdir.

Bir öğretmen adayı bu durumu “Filmlerdeki bütün öğeler bizleri geliştirdi ve fikirlerimizi aydınlattı. Tarihi olaylara yönelik eleştirel birçok bakış açısı kazandığımızı söyleyebilirim.” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının doğrudan ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K1 Her zaman aynı konuların aynı yöntemle anlatılan bir ders için sinemadan yararlanmak son derece etkili ve kalıcı bir çalışma olacaktır. Tarih ve coğrafya gibi sözel dersler için sinema önemli bir etki yaratacaktır.

K2 Filmler sürükleyici ve dikkat çekici bir hâl da alırsa öğrenciler için sosyal bilgiler dersinde vazgeçilmez bir unsur hâline gelecektir.

K3 O zamanki insanların tenkit yeteneğinden mustarip olduğunu ve hangi yüzyılda yaşarsak yaşayalım tenkit yeteneğini çok fazla hafife aldığımızı öğrendim. Bana bu konuda katkısı tenkit edilmekten korkulmayacağını ve önce kendimizi tenkit edersek dünyayı daha iyi anlayabilmeyi öğretti.

K5 Kazanımların, becerilerin ve değerlerin öğrenilmesine katkıları oldu.

K6 Farklı film izleyerek ufkumuzun açılması, farklı düşünceler elde etmemizi, her şeye yüzey olarak değil de biraz derine inmemiz gerektiğini öğrendim. Yani kısaca sinema insana, insanın hiç ummadığı kadar belki de farkında olmadan farklı şeyler katar.

K9 Sosyal bilgilerle ilgili konular yer aldığı için sinemadan yararlanırdım. Konuyu sözel ifade etmektense (sinema izleyerek) konunun kalıcı olmasını sinema yoluyla sağladım ve konuları öğrenirdim.

K13 Filmlerde geçen olayların doğruluğu ve yanlışlığı veya nasıl olması gerektiğini sınıf içinde tartışarak bu sinema filmlerini eleştirel olarak ele aldık.

Değerler

Değerler temasında 13 kategori oluşmuştur. Bu kategorilerin frekansları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Değerler Temasının Kategorileri, Frekansları ve Yüzdeleri

Tema	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Değerler	Adalet	13	13,7
	Barış	11	11,7
	Sevgi	10	10,5
	Özgürlük	10	10,5
	Bağımsızlık	9	9,5
	Merhamet	8	8,4
	Saygı	7	7,4
	Yardımseverlik	6	6,3
	Bilimsellik	6	6,3
	Vatanseverlik	5	5,3
	Dürüstlük	4	4,2
	Estetik	3	3,1
	Dayanışma	3	3,1

Tablo 5'te değerler teması altında 13 kategori olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları adalet (13), barış (11), sevgi (10), özgürlük (10) ve bağımsızlık (9) kategorilerini en sık dile getirmişlerdir. Bu kategorilerden yola çıkılarak öğretmen adaylarının bu kavramlarla değerler arasında daha fazla bağlantı kurdukları söylenebilir.

Öğretmen adaylarının geneli sinema filmlerinin değer öğretiminde çok önemli bir unsur olduğu konusunda hem fikirdir. Bunun yanında beş öğretmen adayı bir filmle birden fazla değer öğretimini yapılabileceğini belirtmiştir. Bir öğretmen adayı (K6) bu durumu "Filmler bir konuyu çok geniş ve farklı yönleri ile ele aldığı için beraberinde birçok değeri de öğrettiğini söyleyebiliriz." şeklinde ifade etmiştir. Bunun yanında bazı öğretmen adayları sosyal bilgilerle ilgili filmlerde adalet, barış, sevgi, özgürlük, bağımsızlık başta olmak üzere farklı değerlerin öğretimini yapılabileceği ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının doğrudan ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K3 Bağımsızlık barış, dayanışma, dürüstlük, özgürlük, vatanseverlik ve diğer değerlerde izlenilecek filmin konusuna göre sinemadan yararlanılabilir.

K5 Sinemada en fazla yararlanılması gereken değerler barış, adalet, bağımsızlık, dürüstlük olabilir.

K7 Birden fazla değerlerden yararlanabildiğimi söyleyebiliriz.

K8 Toplumsal alanlarda insan haklarına saygı, sevgi, çalışkanlık, merhamet, yardımseverlik, bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik, barış ve adalet...

K11 Adalet, barış, dayanışma, saygı – sevgi, estetik, vatanseverlik, yardımseverlik, bilimsellik vb. değerlerin öğretiminde sinemadan yararlanılabilir.

Sorunlar

Sorunlar temasında 6 kategori oluşmuştur. Bu kategorilerin frekansları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Sorunlar Temasının Kategorileri, Frekansları ve Yüzdeleri

Tema	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Sorunlar	Zaman	9	26,5
	Bağlantı	7	20,6
	İnternet	6	17,6
	Görüntü	5	14,7
	Ses	5	14,7
	Gürültü	2	5,9

Tablo 6'da sorunlar teması altında 6 kategori olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları zaman (9), bağlantı (7), İnternet (6), görüntü (5) ve ses (5) kategorilerini en sık dile getirmişlerdir. Bu kategorilerden yola çıkılarak öğretmen adaylarının bu kavramlarla sorunlar arasında daha fazla bağlantı kurdukları söylenebilir.

Öğretmen adayları sosyal bilgiler öğretiminde sinemanın kullanılmasıyla ilgili zamanın yetersizliği ve bağlantı, görüntü, ses gibi teknik konular dışında sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Zamanla ilgili olarak film sürelerinin bazen fazla olması sorun olarak belirtilmiştir. Bunun yanı sıra İnternetin yavaş olması, bağlantı sorunları sıkça anlatılmıştır.

K1 Zaman zaman İnternet yavaşladı, zaman tüm filmi izlemeye imkân vermedi.

K4 Bağlantı sıkıntısından başka bir sorun olmadı.

K5 Arada İnternet sıkıntısı yaşıyordum, o da sık sık olmuyordu.

K9 Zaman konusunda ayarlama yapılmalı.

K13 Zamanın yetmemesi sorun oldu.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada sosyal bilgiler disiplinleriyle ilgili filmlerin sosyal bilgiler öğretimine nasıl katkı sağladığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretiminde sinemanın değer ve beceri öğretimdeki yeri, daha etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için sinemadan nasıl yararlanılabileceği ve bu süreçte yaşanabilecek sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Öğretmen adayları sinemanın sosyal bilgileri oluşturan disiplinler hakkında bilgi edinmeye katkı sağladığı görüşündedirler. On farklı sosyal bilim disipliniyle ilgili film izlenmesine rağmen tarih, coğrafya, siyaset, sosyal psikoloji ve antropoloji disiplinleri daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bunda en önemli neden tarih dışındaki *Gülün Adı* (felsefe), *Agora* (antropoloji), *Çöl Kraliçesi* (arkeoloji), *Modern Zamanlar* (ekonomi) filmlerinin aynı zamanda tarih ve siyasetle ilgili filmler olmasıdır. *Agora* filmi aynı zamanda bilimsel özgürlüklerin olmamasının toplum ve bilim dünyasında oluşturduğu olumsuzluklara değinen bir filmidir. Benzer şekilde farklı disiplinlerle ilgili bazı filmlerde coğrafya ile ilgili öğelerin bulunmasıdır. Bundan dolayı öğretmen adaylarının tarih, coğrafya ve siyaset disiplinlerini daha fazla dile getirdikleri düşünülmektedir.

Filmlerin tarih, siyaset, ekonomi, coğrafya, felsefe, antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji gibi çok farklı disiplinlerle ilişkili olması sosyal bilgilerin disiplinlerarası mantığıyla uyumludur. Bu şekilde sosyal bilgileri oluşturan disiplinler sosyal bilgiler ekseninde ve çerçevesinde bir araya getirilerek sosyal bilgiler öğretiminin disiplinlerarası mantığına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu katkı sosyal bilgilerin, tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, hukuk gibi disiplinlerden oluşan disiplinlerarası sistematiğinin daha iyi anlaşılması bağlamında olacaktır.

Öğretmen adayları sinemanın sosyal bilgiler dersinde beceri öğretiminde etkili olduğu görüşündedirler. Sinemanın özellikle eleştirel düşünme, kalıp ve ön yargıları fark etme, iletişim, sosyal katılım, gözlem, empati, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama becerilerinin öğretimde etkili bir şekilde kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden yola çıkarak sinemanın sosyal bilgilerde beceri öğretiminde çok önemli olduğu ve beceri öğretiminin sinemayla etkili bir şekilde yapılabileceği söylenebilir. Bu sonuç sinemanın Marcus vd.'nin (2018) tartışmalı konuları araştırmada, tarihsel empatiyi ve eleştirel düşünme becerisini geliştirmede, demokratik vatandaşlık için gerekli araçları sağlamada etkili olduğu, İçen ve Tuncel'in (2019) öğrencilerin gördükleri hakkında eleştirel tüketiciler hâline gelmelerine, izledikleri filmi değerlendirme ve analiz etme becerisi kazanmalarına ve filmin temalarıyla toplumsal sorunları keşfetmelerine olanak sağladığı, Kaya ve Çengelci'nin (2011) öğrencilerin yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve yorumlama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğu, Çayıroğlu'nun (2014) eleştirel düşünceyi geliştirdiği, zihinde daha kalıcı hâle gelmesini sağladığı, Öztaş'ın (2015) üst düzey düşünme becerileri kazandırdığı, araştırma duygusunu geliştirdiği, tarihle ilgili peşin fikirlerin ortadan kaldırılmasını sağladığı, Bektaş-Öztaş'ın (2013) öğrencilerin tarihsel empati yapmalarını sağladığı sonuçlarıyla paraleldir.

Araştırmada öğretmen adayları sinemanın sosyal bilgiler öğretiminde bilginin kalıcı şekilde öğrenildiği, sinemayla dersin eğlenceli ve ilgi çekici hâle geldiği, sinemanın sosyal bilgiler açısından önemli olduğu, sosyal bilgilerin farklı bakış açısı kazandırmayı ve derinlemesine öğrenmeyi sağladığı, yorumlama gücü kazandırdığı görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bu görüşlerden yola çıkarak sinemanın sosyal bilgiler dersine öğrenme, kalıcılık, dersin ilgi çekici hâle gelmesi gibi birçok açıdan katkı sağladığı söylenebilir. Bu sonuçlar sinemanın Birkök'ün (2008) karmaşık konseptlerin anlaşılmasına katkı sağladığı, Holmes, Russell ve Movitz'in (2007) okuma ve sosyal bilgiler müfredatını tamamladığı, Jones'un (2017) öğrencilerin bilişsel öğrenmelerini arttırdığı, anlamlı öğrendikleri, etkin vatandaş olmalarına yardımcı olduğu, İçen ve Tuncel'in (2019) sosyal bilgiler eğitiminde kazanım, beceri ve değerlerinin kazandırılmasında etkili olduğu, öğrenme ortamlarını zenginleştirdiği, Kaya ve Çengelci'nin (2011) tarih ve coğrafya konularının öğrenilmesini kolaylaştırdığı, öğrenmenin kalıcı olmasına yardımcı olduğu, öğrenmeyi zevkli hâle getirdiği, Özensoy'un (2019) insan hakları ve demokrasi öğretiminde bilişsel ve duyuşsal konuların kalıcı bir şekilde öğrenildiği, Çayıroğlu'nun (2014) öğrencilerin karmaşık ve soyut gelen kavramları, görsel ve işitsel destek alarak daha iyi anlamalarını sağladığı, Öztaş'ın (2015) tarihî olayları ve soyut kavramları somutlaştırdığı ve öğrenmeyi pekiştirdiği, Demircioğlu'nun (2007) geçmişin bugüne getirilmesine ve tarih derslerinin ilginç ve anlaşılır kılınmasına yardımcı olduğu, Çoban'ın (2011) etkili öğrenmeyi gerçekleştirdiği, öğrenci başarısına katkıda bulunduğu, Savaş ve Arslan'ın (2014) öğrencilerin tarihsel süreç

ilişkin bilgi sahibi olmalarını sağladığı, Öztaş'ın (2008) öğrenci başarısını manidar bir şekilde arttırdığı, Bektaş-Öztaş'ın (2013) öğrencilerin akademik başarısını ve bilinçli farkındalık düzeylerini arttırdığı sonuçlarıyla uyumludur.

Araştırmanın bir başka sonucu sosyal bilgilerde değer öğretiminde sinemanın etkili bir yol olduğudur. Öğretmen adayları sosyal bilgiler öğretiminde özellikle adalet, barış, sevgi, özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin altını çizmişlerdir. Bunun yanında filmlerin birden fazla değerle ilişkili olduğu görüşünü dile getirmişlerdir. Dolayısıyla sinemayla farklı değerlerin öğretiminin etkili bir şekilde yapılabileceği söylenebilir. Bu sonuç sinemanın Kaya ve Çengelci'nin (2011) aşk, dostluk, bağımsızlık, kültürel değerler, millî değerler, iş birliği ve dayanışma, barış, demokrasi, özgürlük ve duyarlılık gibi değerleri öğrenmede önemli bir rol oynadığı, Özensoy'un (2019) eşitlik, özgürlük, barış, adalet, saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, demokratik tutum, yardımseverlik, empati gibi değerlerin öğretiminde etkili şekilde kullanılabileceği, Kurtdede Fidan'ın (2009) değer öğretiminde sinemanın önemli olduğu ve Öztaş'ın (2015) değerlerin aktarılmasına olumlu katkı yaptığı araştırmalarıyla uyumludur.

Öğretmen adayları genel olarak sinemanın sosyal bilgiler öğretimine olumlu katkı yaptığı, birçok alanda pozitif etki sağladığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra zamanın yetersiz olması, bağlantı, görüntü ve seste yaşanan sıkıntılar, İnternetin zaman zaman yavaş olması sorunlar olarak belirtilmiştir. Bu sonucun Çayıroğlu'nun (2014) filmlerin sürelerinin fazla olması, film seçiminde zaman ve emek kaybı yaşanması bulgusuyla paralel olduğu söylenebilir.

Araştırmada genel olarak sinemanın sosyal bilgileri oluşturan disiplinler hakkında bilgi edinmeye, sosyal bilgileri disiplinlerarası mantık çerçevesinde kavranılmasına, bilgilerin kalıcı ve derinlemesine öğrenilmesine katkı sağladığı, sosyal bilgilerde beceri ve değer öğretimini olumlu etkilediği, dersi eğlenceli ve ilgi çekici hâle getirdiği ve öğrencilere farklı bakış açısı kazandırdığı sonucuna ulaşılabılır.

ÖNERİLER

- Türkiye'de ve dünyada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ve bununla paralel şekilde sosyal bilgiler ders kitaplarında sinemayla öğretime daha fazla yer verilmelidir.
- Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerle ilgili filmler uzman bir kurul tarafından belirlenmeli ve sosyal bilgiler öğretiminde bu filmler kullanılmalıdır.
- Sosyal bilgiler disiplinleriyle ilgili kısa filmler yapılmalıdır.
- Sosyal bilgilerde sinemadan yararlanma ile ilgili etkinlik örnekleri hazırlanmalı ve bu etkinliklerden eğitimcilerin yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Sosyal bilgilerde değer ve beceri öğretiminde sinemadan yararlanılmalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak filmlerin telif hakları satın alınmalı ve bu filmler eğitimcilerin ve öğrencilerin hizmetine sunulmalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretiminde sinemadan yararlanmanın etkililiği ile ilgili ortaokul düzeyinde nitel ve nicel çalışmalar yapılmalıdır.

- Sosyal bilgiler öğretiminde sinemadan yararlanma ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenleriyle nitel çalışmalar yapılmalıdır.
- İnternet hızı arttırılmalı ve bağlantı sorunları çözülmelidir.

Etik Metni

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir.

Araştırma başlamadan önce Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 28.01.2021 tarihli ve 3 sayılı toplantısında alınan 25 numaralı kararı ile Etik Kurul İzni alınmıştır.

Yazarın Katkı Oranı Beyanı

Yazarın makaleye katkı oranı yüzde yüzdür. Makaleyle ilgili herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akar, H. (2017). Durum çalışması. *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*, Saban, A., Ersoy, A. (Ed.). Anı.
- Ata, B. (2006). Sosyal bilgiler öğretim programı. Öztürk, C. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Pegem.
- Barr, R., Barth, J. L. ve Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. Pegem.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities and materials*. (3rd ed.). Universty Press of America, Inc.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. YÖK/Dünya Bankası, Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Bektaş, Ö. (2019). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (1-37). Anı.
- Bektaş-Öztaşkın, Ö. (2013). Sosyal bilgiler derslerinde belgesel film kullanımının akademik başarıya ve bilinçli farkındalık düzeylerine etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 3(2), 147-162.
- Birkök, M. C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: sinema filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 5(2).
- Briley, R. (2007). Doing the right thing by teaching film in the American history classroom: Spike Lee do the right thing as a case study. A. S. Marcus (Ed.). *Celluloid Blackboard: Teaching History with Film* (217-234). Charlotte, NC: Information Age.
- Bruner, J. (1960). *The process of education*. Harvard University Press.
- Burkowski Jr, J. and Alvarino, X. M. (2000). *Teaching social studies through film*. Retrieved from https://www.educationfund.org/file_download/inline/9e86c18a-59e5-4925-a92e-fb69ec7ec02a
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem.
- Çayıroğlu, D. (2014). *Sosyolojide sinema filmlerinin eğitsel araç olarak kullanılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çoban, Z. (2011). *Tarih derslerinde tarihî film ve dizilerin kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde filmlerin yeri ve önemi. *Bilig*, 42, 77-93.
- Derelioğlu, Y. ve Şar, E. (2010). The use of films on history education in primary schools: problems and suggestions. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 2017-2020.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkim.
- Holmes, K., Russell, W. and Movitz, A. (2007). Reading in the social studies: using subtitled films. *Social Education*, 71(6), 326-330.
- İçen, M. ve Tuncel, G. (2019). Social studies education with cinema films: a case study. *International Online Journal of Educational Sciences*, 11(1), 230-254.
- Jones, A. (2017). How to start a rebellion: using film to engage social studies students. *Learning to teach*, 5(1). Retrieved from <http://utdr.utoledo.edu/learningtoteach/vol5/iss1/10>
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Maya Akademi.
- Kaya, E. ve Çengelci, T. (2011). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitiminde filmlerden yararlanılmasına ilişkin görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 2(1), 116-135.
- Marcus, A., Metzger, S., Paxton, R. and Stoddard, J. (2018). *Teaching history with film*. Routledge.
- Martorella, P. H. (1996). *Teaching social studies in middle and secondary schools*. Prentice Hall.
- NCSS (1994). *The curriculum standards for social studies*. Retrieved from <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies-introduction>
- Özensoy, A. U. (2019). Use of movies in human rights and democracy teaching. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 7(4):129-135.
- Öztaş, S. (2015). Tarih Öğretiminde Tarihî Film ve Tarihî Dizilerin Kullanılmasına İlişkin Tarih Bölümü Öğrencilerinin Görüşleri (Kırklareli Üniversitesi Örneği). *Turkish history education journal*, 4 (2), 1-37.
- Öztaş, S. (2008). *Tarih öğretimi ve filmler: Tarih öğretiminde film kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk, (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1-31). Pegem.
- Parker, W. C. (2018). *İlkokul ve ortaokullarda sosyal bilgiler eğitimi*. Pegem.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Pegem.
- Ross, E. W., Mathison, S. and Vinson, K. D. (2014). Social studies curriculum and teaching in the era of standardization. Wayne Ross (Ed.). *The Social Studies Curriculum Purposes, Problems, and Possibilities* (25-50). State University of New York.
- Russell III, W. B. (2012). The art of teaching social studies with film. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues, and Ideas*, 85(4), 157-164.
- Russell III, W. B. and Waters, S. (2007). Cinematic citizenship: developing citizens of character with film. *Action in Teacher Education*, 32-2, 12-23.

- Russell, W. (2007). *Using film in the social studies*. University Press of America.
- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2-16). Pegem.
- Savage, T. V. and Armstrong, D. G. (1996). *Effective social studies in elementary school*. Prentice Hall.
- Savaş, B. ve Arslan, Ö. (2014). T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde filmlerin kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3:8, 129-148.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Anı.
- Sunal, C. S. and Haas, M. E. (2005). *Social studies for the elementary and middle grades: a constructivist approach* (2nd ed.). Pearson Education.
- TTKB (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- TTKB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Yakar, H. G. İ. (2013). Sinema Filmlerinin Eğitim Amaçlı Kullanımı: Tarihsel Bir Değerlendirme. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi dergisi*, 10(1), 21-36.
- Yüksel, A., Mil, B. ve Bilim, Y. (2007). *Nitel araştırma: neden, nasıl, niçin?* Detay.
- Zarrillo, J. J. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Anı.